

اظهار نظر کارشناسی درباره: «طرح مبارزه با قاچاق انسان، مهاجرین و اعضای بدن و مجازات عبور غیرمجاز از مرزهای کشور»

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شماره مسلسل: ۲۰۹۹۶
کد موضوعی: ۲۴۰

مرکز پژوهش‌های
مجلس شورای اسلامی

دوره دوازدهم- سال دوم

ثبت: ۵۹

تاریخ انتشار:

۱۴۰۴/۷/۵

عنوان گزارش:

اظهار نظر کارشناسی درباره: «طرح مبارزه با قاچاق انسان، مهاجرین و اعضای بدن و مجازات عبور غیرمجاز از مرزهای کشور»

نام دفتر:

مطالعات حقوقی (گروه حقوق جزا)

تهیه و تدوین کنندگان:

سکینه خانعلی پور و اجارگاه، سید میثم عظیمی

ناظران علمی:

جلیل محبی، احمد حکیم جوادی

اظهار نظر کنندگان:

رامین مالک، هنگامه البرزی (دفتر مطالعات سیاسی، گروه سیاست داخلی)

گرافیک و صفحه آرایی:

نرجس امیراحمدی

ویراستار ادبی:

واژه‌های کلیدی:

۱. قاچاق انسان
۲. قاچاق اعضای بدن
۳. عبور غیرمجاز
۴. قاچاق مهاجر

تاریخ شروع مطالعه:

۱۴۰۴/۲/۱

فهرست مطالب

۶	چکیده
۷	خلاصه مدیریتی
۹	۱. مقدمه
۱۰	۲. سابقه قانون گذاری در ایران
۱۱	۳. ارزیابی طرح
۱۱	۴. نقاط قوت طرح
۱۲	۵. ایرادهای طرح
۲۱	۶. جمع بندی
۲۱	منابع و مأخذ

قاچاق اعضای بدن

اظهار نظر کارشناسی درباره: «طرح مبارزه با قاچاق انسان، مهاجرین و اعضای بدن و مجازات عبور غیرمجاز از مرزهای کشور»

چکیده

عبور از مرزها می‌تواند با اهداف مختلفی ارتکاب یابد که اغلب ذیل عنوان قاچاق قرار می‌گیرند. البته در کنار آن عناوینی نظیر عبور یا اقامت غیرمجاز و رفتارهایی همچون اسکان، حمل و نقل یا بکارگیری آنها که این فرایند را تسهیل می‌کنند، جرائم مرتبط با این حوزه هستند که نیازمند قوانین و مقررات مربوطه می‌باشند. قوانین و مقررات ایران در این حوزه از سه مشکل اصلی خلأ قوانین، کهنگی و پراکندگی مقررات رنج می‌برد. طرح «طرح مبارزه با قاچاق انسان، مهاجرین و اعضای بدن و مجازات عبور غیرمجاز از مرزهای کشور» به شماره ثبت (۵۶) که مشابهت زیادی با لایحه دولت با همین عنوان به شماره ثبت (۱۲۷) دارد؛ در صدد رفع نارسائی‌ها و خلأهای مورد اشاره می‌باشد. به روز رسانی مجازات‌ها و همچنین جرم‌انگاری جدید برخی اقدامات مرتبط با قاچاق اعضا و یا اقداماتی که حضور اتباع غیرمجاز را تسهیل می‌نماید جزء نوآوری‌ها و نقاط قوت طرح به شمار می‌رود. تعدیل و متناسب‌سازی مجازات‌ها و رفع برخی ابهامات تقنینی این طرح نیز از جمله اصلاحات ضروری در این طرح می‌باشد که توجه به آن می‌تواند در ارتقاء و تقویت این طرح و در نتیجه کارآمدتر نمودن آن موثر واقع شود.

بیان / شرح مسئله

قاچاق انسان، یکی از شرم‌آورترین جرایم قرن حاضر، همچون زخمی عمیق بر پیکره بشریت است. این پدیده شوم که ریشه در فقر، نابرابری، جنگ و ناامنی دارد، سالانه میلیون‌ها انسان را در سراسر جهان به بردگی می‌کشد. جرم قاچاق انسان، شکل‌های مختلفی به خود می‌گیرد؛ از جمله قاچاق برای بهره‌کشی جنسی، کار اجباری، برده‌داری مدرن، قاچاق اعضای بدن و قاچاق برای برده‌داری خانگی. قربانیان این جرم علاوه بر آسیب‌های جسمی و روحی شدید، از نظر اجتماعی نیز منزوی شده و اعتماد به نفس خود را از دست می‌دهند. بسیاری از آن‌ها به بیماری‌های روانی مبتلا شده و حتی به خودکشی روی می‌آورند. همچنین، این جرم به اقتصاد کشورها نیز آسیب می‌رساند و منجر به افزایش جرم و جنایت می‌شود. برای مبارزه با این پدیده، همکاری‌های بین‌المللی و تلاش‌های مشترک دولت‌ها، سازمان‌های غیردولتی و جامعه ضروری است. افزایش آگاهی عمومی، تقویت قوانین و مقررات، حمایت از قربانیان و مجازات قاچاقچیان از جمله اقداماتی است که می‌تواند در مقابله با قاچاق انسان مؤثر باشد. در کنار قاچاق انسان به‌عنوان یکی از جرایم این حوزه جرایمی نظیر قاچاق مهاجران و عبور غیرمجاز از مرز نیز اثراتی کم‌وبیش همانند این پدیده به همراه دارد که نمی‌توان از آنها چشم‌پوشی کرد؛ زیرا، قواعد مربوط به عبور و مرور از مرزها و چگونگی اسکان و اقامت در کشور، در ایجاد امنیت اثر قابل ملاحظه‌ای دارد. از این رو، در قوانین کیفری قاچاق انسان، قاچاق مهاجران، عبور غیرمجاز از مرز، اقامت غیرمجاز و... جرم‌انگاری شده است.

قاچاق انسان و مسائل مربوط به آن، به‌صورت پراکنده در نظام تقنینی ایران وجود دارد. اولین قانون اختصاصی در مورد قاچاق انسان، «قانون مبارزه با قاچاق انسان» است که در سال ۱۳۸۳ به تصویب رسید [۱]. این قانون اگرچه اقدام به تعریف قاچاق انسان نموده است اما تعریف به نحوی است که امکان تحقق قاچاق انسان صرفاً در مواردی است که رفتار ارتكابی مشخصاً در محدوده مرز واقع گردد و لذا امکان تعقیب مرتکبین در نقاط داخلی کشور تحت عنوان قاچاق انسان وجود ندارد. ضمن آنکه برخی اقدامات مانند تحویل گرفتن یا تحویل دادن افراد به منظور قاچاق نیز در تعریف مذکور مورد توجه قرار نگرفته است. یکی از نکات قابل توجه در خصوص قاچاق انسان مساله قصد خاص مرتکبین در عبور دادن قربانیان می‌باشد به همین جهت عنوان مجرمانه قاچاق انسان زمانی مطرح می‌شود که مقاصد خاصی همچون فراهم ساختن موجبات فحشا یا سایر اشکال بهره‌کشی جنسی، بردگی و یا ارائه اجباری خدمات، کار، ازدواج یا آزمایش پزشکی در خصوص قربانیان مورد توجه مرتکبین باشد، در غیر اینصورت چنانچه قاچاق اشخاص صرفاً به جهت کسب درآمد یا سایر مقاصد باشد در قوانین سایر کشورها تحت عنوان قاچاق مهاجر از آن یاد می‌شود. تفکیک میان این دو عنوان از جهت میزان مجازات‌ها اهمیت پیدا می‌کند.

در خصوص افرادی که مبادرت به عبور غیرمجاز از مرز می‌نمایند چند قانون به صورت‌های مختلف دیده می‌شود؛ از جمله می‌توان به «لایحه قانونی تشدید مجازات بزه عبور از مرز» مصوب ۱۳۳۱، «قانون مجازات عبوردهندگان اشخاص غیرمجاز از مرزهای کشور و اصلاح بعضی از مواد گذرنامه و قانون ورود و اقامت اتباع خارجه در ایران» مصوب ۱۳۶۷ و «قانون گذرنامه» مصوب ۱۳۵۱ اشاره نمود. در حوزه قاچاق مهاجران تقریباً عنوان مجرمانه مجزایی دیده نمی‌شود و تنها می‌توان در قالب رفتارهایی مانند عبور دادن غیرمجاز و برخی از اشکال قاچاق انسان با این پدیده برخورد کرد.

در هر صورت در کلیه مواردی که بیان گردید خلأهایی در قوانین کیفری چه از حیث بازدارنده نبودن مجازات‌ها و یا عدم جرم‌انگاری برخی از اقدامات و یا ابهام در برخی مقررات وجود دارد که نیازمند اصلاح و بازنگری می‌باشد. طرح حاضر سعی دارد تا با تجمیع و به‌روزرسانی قوانین این حوزه، نظام حقوقی و مواجهه با این پدیده تقویت را نماید.

نقطه نظرات / یافته‌های کلیدی

در حال حاضر عبور غیرمجاز از مرز و شیوه اقامت افراد در درون کشور مشمول چند قانون مبارزه با قاچاق انسان مصوب ۱۳۸۳، لایحه قانونی تشدید مجازات بزه عبور از مرز مصوب ۱۳۳۱، قانون مجازات عبور دهندگان اشخاص غیرمجاز از مرزهای کشور و اصلاح بعضی از مواد قانون گذرنامه و قانون ورود و اقامت اتباع خارجه در ایران مصوب ۱۳۶۷ و قانون گذرنامه ۱۳۵۱ است. مجموع این قوانین از ایراداتی نظیر کهنگی قوانین، بازدارنده نبودن میزان مجازات، عدم توجه به سازوکارهای پیشگیرانه و عدم پوشش همه رفتارهای مجرمانه رنج می‌برند. به منظور برطرف کردن مشکلات پیش گفته در مجلس دوازدهم دو متن «طرح مبارزه با قاچاق انسان، مهاجرین و اعضای بدن و مجازات عبور غیرمجاز از مرزهای کشور» به شماره ثبت (۵۶) و لایحه «مبارزه با قاچاق انسان و اعضای بدن و مجازات عبور دهندگان غیرمجاز افراد از مرزهای کشور» به شماره ثبت (۱۲۷) اعلام وصول شده است که مفاد آن تقریباً یکسان است و لذا نکات و ملاحظات که در این گزارش خصوص طرح اعلام وصول شده بیان می‌گردد در بسیاری از موارد در خصوص لایحه مزبور نیز قابل بررسی می‌باشد. در عین حال چنانچه اشاره گردید مفاد طرح، محور اصلی این گزارش می‌باشد.

اهم نکات مثبت طرح به این ترتیب است:

۱. جرم‌انگاری تحویل گرفتن، تحویل دادن، پنهان کردن یا حمل و نقل قربانیان قاچاق انسان در داخل مرزها؛
۲. جرم‌انگاری قاچاق اعضا؛
۳. توجه به نقش بزه‌دیده و همکاری وی در ارتکاب جرم؛
۴. جرم‌انگاری رفتارهایی که موجب جذب و شناسایی سوژه‌های قاچاق می‌شوند؛
۵. تصریح به جرم‌انگاری قاچاق مهاجر؛
۶. تعیین تکلیف در خصوص اتباع خارجی بزه‌دیده قاچاق انسان.
۷. جرم‌انگاری حمل و نقل یا اسکان اتباع غیرمجاز
۸. بروز رسانی و افزایش جزای نقدی مرتکبین
۹. تعیین تکلیف در خصوص متقاضیان پناهندگی
۱۰. تعیین سازوکارهای لازم جهت بازگرداندن اتباع غیرمجاز
۱۱. پیش‌بینی بودجه لازم جهت انجام تکالیف قانونی مقرر برای دستگاه‌های متولی

با وجود نکات مثبت طرح ایراداتی نیز در آن به چشم می‌خورد؛ برخی از این ایرادات کلی هستند؛ مانند برخی نکات ویرایشی و بی‌توجهی به آسیب‌هایی که بزه‌دیدگان برخی از رفتارهای مجرمانه موضوع طرح از آن رنج می‌برند. برخی از ایرادات نیز معطوف به برخی از مواد هستند که در متن گزارش و جدول پیوست به آنها اشاره شده است.

پیشنهاد راهکارهای تقنینی، نظارتی یا سیاستی

با توجه به آسیب‌ها و ابهامات قوانین موجود در این عرصه و مسائلی که در کشور برای تعقیب و مقابله با رفتارهایی نظیر قاچاق انسان، قاچاق مهاجران، قاچاق اعضای بدن انسان و عبور غیرمجاز از مرز وجود دارد و در عین حال طرح اعلام وصول شده در موارد مختلف نوآوری‌های لازم در جهت تقویت نظام حقوقی در مواجهه با اقدامات مجرمانه مزبور را دارد ضمن ضرورت داشتن اعمال برخی پیشنهادات اصلاحی که در این گزارش به آنها اشاره گردیده است تسریع در تصویب این طرح مورد پیشنهاد می‌باشد.

قاچاق انسان، یکی از شرم‌آورترین جرایم قرن حاضر، همچون زخمی عمیق بر پیکره بشریت است. این پدیده شوم که ریشه در فقر، نابرابری، جنگ و ناامنی دارد، سالانه میلیون‌ها انسان را در سراسر جهان به بردگی می‌کشد. قربانیان این جرم هولناک، از کودکان بی‌گناه تا زنان و مردان جوان و حتی سالمندان، از حقوق اولیه خود محروم شده و در معرض انواع شکنجه‌ها و سوءاستفاده‌ها قرار می‌گیرند. زیاده‌خواهی بشر به‌منظور برتری جویی بر دیگران و استفاده از دیگران در راستای اهداف خود، باعث شد که در طول تاریخ، بهره‌کشی از انسان‌ها، همیشه وجود داشته باشد. این مسئله، گاه در قالب برده‌داری در تاریخ اروپا و بعد از لغو آن، گاه در قالب‌های نوین استثمار و قاچاق انسان بروز یافته است. امروزه، بهره‌کشی از انسان، بخصوص زنان و اطفال، نه تنها از زمان برده‌داری بیشتر شده است؛ بلکه از طریق قاچاق انسان، گسترده جغرافیای بیشتری را درنوردیده است. از همین رو، قاچاق انسان، تبدیل به تهدیدی جهانی گردیده است که میلیون‌ها نفر در سراسر جهان را تحت تأثیر قرار می‌دهد؛ قاچاق انسان، پدیده‌ای چندوجهی است که شکل‌های مختلفی به خود می‌گیرد. از جمله این اشکال می‌توان به قاچاق برای بهره‌کشی جنسی، کار اجباری، برده‌داری مدرن، قاچاق اعضای بدن و قاچاق برای برده‌داری خانگی اشاره کرد. قاچاقچیان با وعده‌های دروغین از جمله فرصت‌های شغلی بهتر، زندگی بهتر و آینده‌ای روشن، قربانیان را فریب داده و به دام می‌اندازند. پس از آن، قربانیان به صورت غیرقانونی به کشورهای دیگر منتقل شده و در شرایط بسیار سخت و غیرانسانی به کار گرفته می‌شوند. عواقب قاچاق انسان بسیار گسترده و ویرانگر است. قربانیان این جرم علاوه بر آسیب‌های جسمی و روحی شدید، از نظر اجتماعی نیز منزوی شده و اعتماد به نفس خود را از دست می‌دهند. بسیاری از آن‌ها به بیماری‌های روانی مبتلا شده و حتی به خودکشی روی می‌آورند. همچنین، این جرم به اقتصاد کشورها نیز آسیب می‌رساند و منجر به افزایش جرم و جنایت می‌شود. برای مبارزه با این پدیده شوم، همکاری‌های بین‌المللی و تلاش‌های مشترک دولت‌ها، سازمان‌های غیردولتی و جامعه ضروری است. افزایش آگاهی عمومی، تقویت قوانین و مقررات، حمایت از قربانیان و مجازات قاچاقچیان از جمله اقداماتی است که می‌تواند در مقابله با قاچاق انسان مؤثر باشد. از همین رو، علی‌رغم اینکه این مسئله از دیرباز به یک مشکل اساسی تبدیل شده بود، ولی در دهه ۹۰ میلادی به‌عنوان یک معضل جهانی تلقی شد؛ در واقع آغاز قرن بیستم را می‌توان شروع مبارزه با قاچاق انسان دانست که منجر به اقدامات بین‌المللی همچون «مقاوه‌نامه بین‌المللی پاریس» در خصوص خرید و فروش سفیدپوستان در سال ۱۹۰۴ شد که اولین سند موجود بین‌المللی محسوب می‌شود. بعدها کنوانسیون‌های دیگری در سال‌های ۱۹۱۰، ۱۹۱۲، ۱۹۳۳ و ۲۰۰۰ نیز تصویب شد. از همین رو، امروزه می‌توان گفت مسئله قاچاق انسان که به بردگی نوین مشهور است، یکی از جرایم علیه کرامت انسانی است که در اغلب کشورها، جرم‌انگاری شده و هماهنگی بین‌المللی برای مبارزه با این مسئله، پدید آمده است. در کنار قاچاق انسان به‌عنوان یکی از جرایم این حوزه جرایمی نظیر قاچاق مهاجران و عبور غیرمجاز از مرز نیز اثراتی کم‌وبیش همانند این پدیده به همراه دارد که نمی‌توان از آنها چشم‌پوشی کرد؛ زیرا، قواعد مربوط به عبور و مرور از مرزها و چگونگی اسکان و اقامت در کشور، در ایجاد امنیت اثر قابل ملاحظه‌ای دارد. از این رو، در قوانین کیفری قاچاق انسان، قاچاق مهاجران، عبور غیرمجاز از مرز، اقامت غیرمجاز و... جرم‌انگاری شده است.

این رفتارها در ایران، در حال حاضر تحت شمول قوانین مختلفی قرار می‌گیرند که برخی از آنها به سال ۱۳۱۰ باز می‌گردد و برخی نیز از خلأهایی رنج می‌برند. از این رو، اصلاح آنها در دستور کار مجلس شورای اسلامی قرار گرفته است. لازم به ذکر است در مجلس دوازدهم نیز دو متن «طرح مبارزه با قاچاق انسان، مهاجرین و اعضای بدن و مجازات عبور غیرمجاز از مرزهای کشور» به شماره ثبت (۵۶) و لایحه «مبارزه با قاچاق انسان و اعضای بدن و مجازات عبور دهندگان غیرمجاز افراد از مرزهای کشور» به شماره ثبت (۱۲۷) اعلام وصول شده است که مفاد آن تقریباً یکسان است که با توجه به تشابه این موارد، به استناد تبصره «۱» ماده (۱۴۳) قانون آیین‌نامه داخلی، پیشنهاد می‌شود این متن‌ها در هم ادغام و در قالب طرح «مبارزه با قاچاق انسان و اعضای بدن و مجازات عبور دهندگان غیرمجاز افراد از مرزهای کشور» مورد بررسی قرار گیرد.

۲. سابقه قانون گذاری در ایران

قاچاق انسان و مسائل مربوط به آن، به صورت پراکنده در نظام تقنینی ایران وجود دارد. نخستین قانون مدون جزایی در این حوزه، «قانون مجازات عمومی» مصوب ۱۳۰۴ بود که در سال ۱۳۵۲ اصلاح شد [۲]. در بند (ب) ماده (۲۱۳) این قانون (اصلاحی ۱۳۱۳/۱۲/۲۸)، به صورت ضمنی اشاره به بهره‌کشی جنسی در قالب قاچاق دارد:

«هر کس زنی را با علم به اینکه آن زن در خارجه به شغل فاحشگی مشغول خواهد شد برای رفتن بخارجه تشویق کند و یا مسافرت او را بخارجه تسهیل نماید و یا او را ولو با رضایت خودش بخارجه ببرد و یا برای رفتن بانجا اجیر کند به حبس تأدیبی از یک سال تا سه سال محکوم می‌شود اگرچه اعمال مختلفی که مبنای جرم محسوب می‌شود در ممالک مختلفه صورت گرفته باشد.»

از سوی دیگر، در «قانون مدنی» نیز در قالب مواد (۹۵۹) و (۹۶۰)، می‌توان اولین رگه‌های مبارزه با خرید و فروش برده در نظام حقوقی ایران را دید که بعدها نیز منجر به تصویب «قانون منع خرید و فروش برده در خاک ایران و آزادی برده در موقع ورود به مملکت» در ۱۸ بهمن ماه ۱۳۰۷ گردید که هرگونه خرید و فروش و معامله و حمل و نقل انسان‌ها به عنوان برده را جرم‌انگاری کرده بود.

بعد از پیروزی انقلاب اسلامی نیز، به صورت موردی نشانه‌هایی از قاچاق انسان یافت می‌شد. از جمله ماده (۳) قانون حمایت از کودکان و نوجوانان مصوب ۱۳۸۱، که «هرگونه خرید، فروش، بهره‌کشی و به کارگیری کودکان به منظور ارتکاب اعمال خلاف» جرم‌انگاری شده بود. در «قانون موافقتنامه همکاری امنیتی بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت جمهوری ایتالیا» مصوب ۱۳۸۲، یکی از موارد همکاری بین دو کشور در ماده (۱)، موضوع «قاچاق انسان و به خصوص در ارتباط با سوء استفاده از کودکان» در نظر گرفته شده بود.

اولین قانون اختصاصی در این عرصه، «قانون مبارزه با قاچاق انسان» است که در سال ۱۳۸۳ به تصویب رسید. این قانون، قاچاق انسان را تعریف می‌کند و اشکال مختلف بهره‌کشی از جمله کار اجباری و بهره‌کشی جنسی را پوشش می‌دهد. این قانون اگرچه اقدام به تعریف قاچاق انسان نموده است اما تعریف به نحوی است که امکان تحقق قاچاق انسان صرفاً در مواردی است که رفتار ارتكابی مشخصاً در محدوده مرز واقع گردد و لذا امکان تعقیب مرتکبین در نقاط داخلی کشور تحت عنوان قاچاق انسان وجود ندارد. ضمن آنکه برخی اقدامات مانند تحویل گرفتن یا تحویل دادن افراد به منظور قاچاق نیز در تعریف مذکور مورد توجه قرار نگرفته است. یکی از نکات قابل توجه در خصوص قاچاق انسان مساله قصد خاص مرتکبین در عبور دادن قربانیان می‌باشد به همین جهت عنوان مجرمانه قاچاق انسان زمانی مطرح می‌شود که مقاصد خاصی همچون فراهم ساختن موجبات فحشا یا سایر اشکال بهره‌کشی جنسی، بردگی و یا ارائه اجباری خدمات، کار، ازدواج یا آزمایش پزشکی در خصوص قربانیان مورد توجه مرتکبین باشد، در غیر اینصورت چنانچه قاچاق اشخاص صرفاً به جهت کسب درآمد یا سایر مقاصد باشد در قوانین سایر کشورها تحت عنوان قاچاق مهاجر از آن یاد می‌شود. تفکیک میان این دو عنوان از جهت میزان مجازات‌ها اهمیت پیدا می‌کند. در خصوص افرادی که مبادرت به عبور غیرمجاز از مرز می‌نمایند چند قانون به صورت‌های مختلف دیده می‌شود؛ از جمله می‌توان به «لایحه قانونی تشدید مجازات بزه عبور از مرز» [۳] مصوب ۱۳۳۱، «قانون مجازات عبوردهندگان اشخاص غیرمجاز از مرزهای کشور و اصلاح بعضی از مواد گذرنامه و قانون ورود و اقامت اتباع خارجه در ایران» مصوب ۱۳۶۷ و «قانون گذرنامه» مصوب ۱۳۵۱ اشاره نمود. در حوزه قاچاق مهاجران تقریباً عنوان مجرمانه مجزایی دیده نمی‌شود و تنها می‌توان در قالب رفتارهایی مانند عبور دادن غیرمجاز و برخی از اشکال قاچاق انسان با این پدیده برخورد کرد.

در هر صورت در کلیه مواردی که بیان گردید خلأهایی در قوانین کیفری چه از حیث بازدارنده نبودن مجازات‌ها و یا عدم جرم‌انگاری برخی از اقدامات و یا ابهام در برخی مقررات وجود دارد که نیازمند اصلاح و بازنگری می‌باشد.

۳. ارزیابی طرح

در حال حاضر پدیده قاچاق انسان و عبور غیرمجاز از مرز و شیوه اقامت افراد در درون کشور مشمول چند قانون مبارزه با قاچاق انسان مصوب ۱۳۸۳، لایحه قانونی تشدید مجازات بزه عبور از مرز مصوب ۱۳۳۱، قانون مجازات عبور دهندگان اشخاص غیرمجاز از مرزهای کشور و اصلاح بعضی از مواد قانون گذرنامه و قانون ورود و اقامت اتباع خارجه در ایران مصوب ۱۳۶۷ [۴] و قانون گذرنامه ۱۳۵۱ است [۵]. مجموع این قوانین از ایراداتی نظیر کهنگی قوانین، بازدارنده نبودن میزان مجازات، عدم توجه به سازوکارهای پیشگیرانه و عدم پوشش همه رفتارهای مجرمانه رنج می‌برند.

با وجود برخی ملاحظات و ابهاماتی که البته قابل رفع می‌باشند طرح اعلام وصول شده در موارد مختلف نوآوری‌های لازم در جهت تقویت نظام حقوقی در مواجهه با اقدامات مجرمانه مزبور را دارد.

۴. نقاط قوت طرح

اهم نکات مثبت طرح به این ترتیب است:

۱. جرم‌انگاری حمل و نقل افراد در داخل مرزها: با توجه به عنوان قاچاق که عنصر مرز به عنوان عنصر اساسی در تشکیل این رفتار مجرمانه تلقی شده است، در قوانین پیش گفته هنگامی قاچاق تحقق پیدا می‌کند که شخص موضوع جرم از مرز گذشته باشد. با آنکه این مقرر با مفهوم لغوی قاچاق قرابت بیشتری دارد، اما در عمل کسانی که شرایط ارتکاب این جرم را فراهم می‌آورند و حتی افراد را در درون مرز جابه‌جا می‌کنند بدون آنکه در خروج از مرز آنها دخالتی داشته باشند، در نهایت در شرایطی ممکن است به معاونت محکوم شوند. با این حال، با توجه به رفتار آنها شایسته برخورد جدی‌تر هستند که در تبصره ماده (۱) این رفتار در حکم قاچاق تلقی شده است.
۲. جرم‌انگاری قاچاق اعضا: در کنار قاچاق انسان، یکی از رفتارهایی که می‌تواند در این حوزه محقق شود، قاچاق اعضا است. اما، در حال حاضر این رفتار جرم‌انگاری نشده است و از خلأهای مهم قانونی است. در ماده (۳) طرح این رفتار جرم‌انگاری شده است.
۳. توجه به نقش بزه‌دیده و همکاری وی در ارتکاب جرم: از جرائمی که بزه‌دیده می‌تواند در ارتکاب آن نقش مهمی داشته باشد، قاچاق انسان و مهاجران است؛ زیرا، در اغلب موارد بزه‌دیدگان از این موضوع واقف هستند که فرایند انتقال غیرقانونی است. آنچه که برای اغلب آنها روشن نیست، هدف مرتکب قاچاق انسان است. از این رو، اگر بزه‌دیده‌ای از هدف مرتکب مطلع باشد، موجب تسهیل ارتکاب رفتار مجرمانه می‌شود و کشف جرم را نیز دشوار می‌کند. از این رو، شایسته کیفر است. ماده (۶) این شخص را مستحق کیفر دانسته است.
۴. جرم‌انگاری رفتارهایی که موجب جذب و شناسایی سوژه‌های قاچاق می‌شوند: جرائم موضوع این قانون، اصولاً در فضای مخفیانه ارتکاب می‌یابد و ارتکاب آن نیاز به وجود گروهی از افراد به عنوان موضوع جرم دارد. از این رو، لازم است به ترتیبی این افراد شناسایی و جذب شوند. به‌ویژه آنکه با توجه به مجرمانه بودن این رفتارها امکان تبلیغ و آگاهی دادن علنی نیست. در این موارد، معمولاً اشخاصی کار شناسایی و جذب این افراد را بر عهده می‌گیرند. بنابراین، برخورد با این افراد می‌تواند اثر معناداری بر پیشگیری از رفتارهای مورد بحث داشته باشد. در ماده (۷) این رفتارها جرم‌انگاری شده‌اند.
۵. جرم‌انگاری قاچاق مهاجر: در خصوص عبور دادن اشخاص از مرز، رفتارهای متفاوتی قابل تحقق است. یکی از این رفتارها قاچاق مهاجر است که در حال حاضر این عنوان مجرمانه در هیچ‌یک از قوانین پیش‌بینی نشده است. اگرچه صرف عبور غیرمجاز جرم است؛ اما قاچاق مهاجر با توجه به اینکه معمولاً به صورت سازمان یافته است و می‌تواند تبعات منفی بسیاری بر جای گذارد، به عنوان رفتاری مجزا جرم‌انگاری نشده است. ماده (۸) طرح این خلأ را برطرف کرده است.

۶. تعیین تکلیف در خصوص اتباع خارجی بزه‌دیده قاچاق انسان: یکی از مسائلی که پس از کشف جرم قاچاق و نهایی شدن پرونده مطرح می‌شود، وضعیت بزه‌دیدگانی است که از اتباع خارجی محسوب می‌شوند. در ماده (۹) سازوکاری برای انتقال آنها پیش‌بینی شده است.

۵. ایرادهای طرح

با وجود نقاط قوت طرح که اغلب ایرادهای مربوط به قوانین این حوزه را برطرف می‌کند، ایرادهایی نیز بر طرح وارد است که در دودسته کلی و جزئی قرار می‌گیرند

ایرادات کلی

۱. یکی از ایرادات و ایرایشی کلی که به طرح وارد است، به کاربردن واژه «بیگانه» در کنار اتباع است. حال آنکه اصطلاح تخصصی به کاررفته در این حوزه در کشور واژه «خارجی» است؛ از این رو، پیشنهاد می‌شود که در کل طرح واژه خارجی جایگزین واژه بیگانه شود.

۲. ایراد دیگری که به طرح وارد است، بی‌توجهی به برخی از آسیب‌هایی است که بزه‌دیدگان و اشخاص موضوع این جرایم با آن مواجه می‌شوند. این اشخاص در دودسته قرار می‌گیرند؛ نخست، اشخاصی که بزه‌دیده جرایمی نظیر قاچاق انسان و قاچاق مهاجران قرار می‌گیرند و دوم اشخاصی هستند که به تبع دیگران وارد مرزهای ایران شده‌اند، مانند زنان و کودکانی که به تبع دیگران مرتکب عبور یا اقامت غیرمجاز می‌شوند. این موضوع در مواردی که سرپرست خانواده مرتکب جرمی شده است و به منظور تحمل کیفر باید در ایران اقامت داشته باشد، بیشتر شایع است. اگرچه در ماده (۱۹) تصریح شده است که خانواده این افراد به مجازاتی محکوم نمی‌شوند و باید به کشورشان برگردانده شوند، اما در مواردی ممکن است این امکان وجود نداشته باشد و خانواده مجبور به اقامت در ایران گردد. در این خصوص متن طرح ساکت است. حال آنکه این افراد می‌توانند در معرض آسیب‌های فراوانی قرار گیرند. البته، متن طرح حاضر در مقام پیش‌بینی مقررات کیفری است و این موضوع نیازمند طرح در قانون جداگانه‌ای مانند «طرح سازمان ملی اقامت» است.

ایرادات جزئی

۱. ماده (۱)

ارتکاب برخی از رفتارها هنگامی در قالب جرم قاچاق انسان می‌گنجد که عنصر اجبار در آنها وجود داشته باشد. قسمت انتهایی بند «الف» که در مقام تعیین این رفتارهاست به گونه‌ای تنظیم شده که می‌تواند این شبهه را ایجاد کند که حتی اگر این رفتارها با رضایت فرد باشد، باز هم قاچاق انسان خواهد بود و تنها ارائه خدمت را اجباری دانسته است. از این رو، پیشنهاد می‌شود قسمت آخر ماده به این ترتیب اصلاح شود: «... یا اجبار به ارائه خدمات، کار، ازدواج یا انجام آزمایش پزشکی؛» همچنین با توجه به حصری بودن موارد مندرج در انتهایی بند «الف» به نظر می‌رسد لازم است مواردی که قاچاق به قصد برداشتن اعضای بدن یا سایر اجزاء بدن صورت می‌گیرد نیز به این مورد اضافه گردد.

نکته دیگر آنکه مفاد تبصره در مقام بیان رفتارهایی است که در حکم قاچاق انسان باشد؛ به نظر می‌رسد به جهت رعایت ملاحظات تنقیحی می‌توان مفاد تبصره را با اصلاحاتی در درون بند (ب) ادغام نمود.

۲. ماده (۲)

با عنایت به اینکه مجازات ضبط اموال در سایر جرائم نیز باید مورد پیش‌بینی واقع شود؛ لذا پیشنهاد می‌شود این ماده با ادغام در تبصره به صورت ماده کلی‌تر در مواد پایانی پیش‌بینی شود.

۳. تبصره ماده (۳)

قواعد مربوط به قصاص و دیه و جمع آنها با جرائم تعزیری در قانون مجازات اسلامی مشخص است. بنابراین، نیازی به پیش بینی تبصره ماده (۳) نیست و از این جهت این تبصره در برگیرنده حکم جدیدی نمیباشد. بر این اساس، پیشنهاد می شود تبصره ماده (۳) حذف شود.

۴. ماده (۴)

از نظر ویرایشی این ماده نیاز به اصلاح دارد که در جدول پیشنهاد مورد نظر ارائه شده است.

۵. ماده (۱۰)

کیفر جزای نقدی تعیین شده برای رفتار موضوع ماده (۱۰)، دچار ابهام و ایراد است. بر اساس متن تنظیم شده، برای مرتکب یک مجازات جزای نقدی پایه در نظر گرفته می شود. به علاوه، به ازای تعداد اتباع خارجی غیرمجاز موضوع این رفتار حداکثر جزای نقدی درجه پنج نیز در نظر گرفته می شود. پیشنهاد می شود به منظور رعایت تناسب جرم و مجازات و امکان وصول جزای نقدی مشخصاً یک مجازات جزای نقدی نسبتاً قابل توجه تعیین شود و جزای نقدی شناور از ماده حذف شود. لذا پیشنهاد می شود ضمن ضبط و مصادره عوائد حاصل از جرم، مجازات جزای نقدی درجه پنج به درجه چهار تغییر کند و در ادامه جزای نقدی شناور حذف شود. بر این اساس، پیشنهاد می شود که قسمت صدر این ماده به این شرح اصلاح شود:

هر شخص با علم و اطلاع، تبعه خارجی که به طور غیرمجاز وارد کشور شده یا به طور غیرمجاز در کشور اقامت گزیده است را حمل یا جابه جا یا نگهداری یا پنهان کند یا اسکان دهد، علاوه بر ضبط عواید حاصل از جرم، به جزای نقدی درجه چهار محکوم می شود.

شماره ماده	متن طرح	اظهار نظر کارشناسی	پیشنهاد
۱	<p>قاچاق انسان عبارت است از: الف) خارج یا وارد کردن یا عبور دادن (ترانزیت) فرد یا افراد از مرزهای کشور با رضایت آنها یا با اجبار، اکراه، تهدید، فریب یا سوءاستفاده از قدرت یا موقعیت خود یا وضعیت فرد یا افراد یاد شده با قصد فراهم ساختن موجبات فحشا یا سایر اشکال بهره کشی جنسی، بردگی و یا ارائه اجباری خدمات، کار، ازدواج یا آزمایش پزشکی؛ ب) هرگونه فعالیت از قبیل تحویل دادن، تحویل گرفتن، انتقال، نگهداری و پنهان کردن افراد موضوع بند «الف» این ماده، پس از عبور از مرز و در هر نقطه از کشور، با حداقل یکی از مقاصد مندرج در بند مذکور. تبصره - هرگونه فعالیت از قبیل تحویل دادن، تحویل گرفتن، انتقال، پنهان کردن و نگهداری افراد موضوع بند «الف» این ماده، قبل از عبور از مرز در هر نقطه از کشور چنانچه با حداقل یکی از اهداف و مقاصد مندرج در این ماده باشد، در حکم قاچاق انسان است و مجازات قاچاق انسان در مورد مرتکب اعمال می شود.</p>	<p>«ارتکاب برخی از رفتارها هنگامی در قالب جرم قاچاق انسان می گنجد که عنصر اجبار در آنها وجود داشته باشد. قسمت انتهایی بند «الف» که در مقام تعیین این رفتارهاست به گونه ای تنظیم شده است که می تواند این شبهه را ایجاد کند که حتی اگر این رفتارها با رضایت کامل فرد باشد، باز هم قاچاق انسان خواهد بود و تنها ارائه خدمت را اجباری دانسته است. نکته دیگر آنکه مفاد تبصره در مقام بیان رفتارهایی است که در حکم قاچاق انسان باشد؛ به نظر می رسد به جهت رعایت ملاحظات تنقیحی می توان مفاد تبصره را با اصلاحاتی در درون بند (ب) ادغام نمود. * با توجه به حصری بودن موارد مندرج در انتهایی بند الف به نظر می رسد لازم است مواردی که قاچاق به قصد برداشتن اعضای بدن یا سایر اجزاء بدن صورت می گیرد نیز به این موارد اضافه گردد.</p>	<p>ادغام تبصره در متن ماده و باز نویسی ماده با رعایت ملاحظات کارشناسی به ترتیب زیر: ماده ۱- موارد زیر قاچاق انسان محسوب می شود: الف- خارج یا وارد کردن یا عبور دادن (ترانزیت) فرد یا افراد از مرزهای کشور با رضایت آنها یا با اجبار، اکراه، تهدید، فریب یا سوءاستفاده از قدرت یا موقعیت خود یا وضعیت فرد یا افراد یاد شده با قصد فراهم ساختن موجبات فحشا یا سایر اشکال بهره کشی جنسی یا بردگی و یا اجبار به ارائه خدمات، کار، ازدواج یا انجام آزمایش پزشکی؛ همچنین برداشتن اعضای بدن یا جوارح یا سایر اجزاء از جمله بافت و نسوج؛ ب- تحویل دادن، تحویل گرفتن، انتقال، نگهداری و پنهان کردن و اقداماتی از این قبیل در خصوص افراد موضوع بند الف) این ماده، قبل از عبور از مرز یا پس از عبور از مرز و در هر نقطه از کشور، با حداقل یکی از مقاصد مندرج در بند مذکور.</p>

شماره ماده	متن طرح	اظهار نظر کارشناسی	پیشنهاد
۲	<p>هر شخص مرتکب قاچاق انسان موضوع ماده (۱) این قانون شود، علاوه بر ضبط عواید حاصل از جرم و اموال مورد استفاده در ارتکاب جرم قاچاق انسان، به حبس و جزای نقدی درجه چهار محکوم می‌شود. تبصره - در صورتی که مشخص شود اموال مورد استفاده در جرم متعلق به دیگری بوده یا دیگری نسبت به آن صاحب حق باشد و آن اموال به منظور انجام افعال مجرمانه در اختیار مرتکب یا مرتکبان قرار نگرفته باشد، اموال مزبور به مالک یا صاحب حق مسترد و مرتکب معادل ارزش آن به جزای نقدی محکوم می‌شود و یا چنانچه مشخص شود مجرم نسبت به دیگری دین دارد و اموال استفاده شده در ارتکاب جرم یا تهیه شده به منظور ارتکاب جرم، متعلق به خود او است و ناشی از جرم نیست، اموال وی معادل ارزش دین حال به طلبکار یا طلبکاران مسترد و مجرم معادل ارزش اموال مسترد شده به جزای نقدی محکوم می‌شود.</p>	<p>با عنایت به اینکه مجازات ضبط اموال در سایر جرائم نیز باید مورد پیش‌بینی واقع شود؛ لذا پیشنهاد می‌شود این ماده با ادغام در تبصره به صورت ماده کلی‌تر در مواد پایانی پیش‌بینی شود.</p>	<p>به ترتیب زیر در مواد پایانی طرح قرار گیرد: در مواردی که در این قانون مجازات ضبط اموال پیش‌بینی شده است، چنانچه مشخص شود اموالی که جهت ارتکاب جرم اختصاص یافته متعلق به دیگری بوده یا دیگری نسبت به آن صاحب حق باشد و آن اموال به منظور انجام افعال مجرمانه در اختیار مرتکب یا مرتکبان قرار نگرفته باشد، اموال مزبور به مالک یا صاحب حق مسترد و مرتکب معادل ارزش آن به جزای نقدی محکوم می‌شود و یا چنانچه مشخص شود مجرم نسبت به دیگری دین حال دارد و اموال استفاده شده در ارتکاب جرم یا تهیه شده به منظور ارتکاب جرم، متعلق به خود او است و ناشی از جرم نیست، اموال وی معادل ارزش دین حال به طلبکار یا طلبکاران مسترد و مجرم معادل ارزش اموال مسترد شده به جزای نقدی محکوم می‌شود.</p>
۳	<p>هر شخص، به هر طریقی مرتکب خارج یا وارد کردن یا عبور (ترانزیت) غیر مجاز انسان مرده یا بافت یا عضو یا سایر نسوج و اجزای بدن انسان اعم از زنده یا مرده؛ مانند کلیه، خون و استخوان شود و یا پس از ورود آنها به داخل کشور مبادرت به حمل یا نگهداری آنها کند، چنانچه اقدامات فوق به قصد تجارت واقع شده باشد به حبس و جزای نقدی درجه پنج و در غیر این صورت به حبس و جزای نقدی درجه ۶ محکوم می‌شود. در صورت وجود یکی از شرایط مندرج در ماده (۴) این قانون به جز بند «پ» ماده مذکور مجازات مرتکب یک درجه تشدید می‌شود همچنین در صورتی که بزه دیده طفل یا نوجوان باشد مجازات مرتکب نیز یک درجه تشدید می‌شود. تبصره- حکم به قصاص یا پرداخت دیه در موارد مذکور در این ماده تابع قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲/۲/۱ است.</p>	<p>قواعد مربوط به قصاص و دیه و جمع آنها با جرائم تعزیری در قانون مجازات اسلامی مشخص است. بنابراین، نیازی به پیش‌بینی تبصره ماده (۳) نیست و از این جهت این تبصره دربرگیرنده حکم جدیدی نیست.</p>	<p>پیشنهاد می‌شود تبصره ماده (۳) حذف شود.</p>

پیشنهاد	اظهار نظر کارشناسی	متن طرح	شماره ماده
<p>تبصره بند «پ»: تبصره - چنانچه فرد عبور داده شده به خارج از کشور، محکومیت به پرداخت جزای نقدی یا محکومیت مالی از جمله پرداخت دیه داشته و فاقد دارایی در ایران بوده یا دارایی وی کفایت نکند، جزای نقدی یا محکوم به مالی از محل اموال عبور دهنده پرداخت می‌شود. عبور دهنده می‌تواند پس از پرداخت جزای نقدی یا دیه برای دریافت آن به فرد عبور داده شده رجوع کند.</p> <p>تبصره بند «ت»: تبصره - جز در خصوص رفتارهای موضوع ماده (۱) این قانون که موجب انفصال دائم از خدمات دولتی و عمومی یا محرومیت دائم از اشتغال به فعالیت شغلی حرفه‌ای مربوطه است، در سایر موارد، مرتکب، حسب مورد به انفصال موقت از دو تا پنج سال از خدمات دولتی و عمومی یا محرومیت از دو تا پنج سال از اشتغال به فعالیت شغلی حرفه‌ای مربوطه محکوم می‌شود.</p>	<p>از نظر ویرایشی این ماده نیاز به اصلاح دارد. در تبصره بند پ چند بار ضمیر «وی» تکرار شده است. همچنین در تبصره بند ت واژه «محکوم» جافاده است.</p>	<p>هرگاه ارتکاب جرائم موضوع این قانون همراه با حداقل یکی از موارد زیر باشد، مجازات مرتکب یک درجه تشدید می‌شود: الف) جرم نسبت به زنان، بیماران معب‌العلاج، افراد ناتوان یا کم‌توان جسمی یا ذهنی واقع شود؛ ب) جرم به نحو سازمان‌یافته واقع شده باشد؛ پ) جرم نسبت به افراد ممنوع‌الخروج یا ممنوع‌الورود و یا نسبت به مرتکبین جرائم مستوجب قصاص یا حد یا مجازات‌های تعزیری درجه‌های یک تا ۶ ولو آنکه هنوز تحت تعقیب کیفری قرار نگرفته باشند، واقع شود و مرتکب با علم به این وضعیت‌ها اقدام نموده باشد.</p> <p>تبصره - چنانچه فرد عبور داده شده به خارج از کشور، محکومیت به پرداخت جزای نقدی یا محکومیت مالی از جمله پرداخت دیه داشته و وی فاقد دارایی در ایران بوده یا دارایی وی کفایت نکند، جزای نقدی یا محکوم به مالی وی از محل اموال عبور دهنده پرداخت می‌شود. عبور دهنده می‌تواند پس از پرداخت جزای نقدی یا دیه برای دریافت آن به فرد عبور داده شده رجوع کند.</p> <p>ت) مرتکب از کارکنان نهادهای حکومتی و دستگاه‌های اجرایی موضوع ماده (۵) قانون مدیریت خدمات کشوری مصوب ۸/۷/۱۳۸۶ و ماده (۲۹) قانون برنامه پنج‌ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۴/۱۲/۱۳۹۵ و یا از نیروهای مسلح باشد و در حین انجام وظیفه قانونی یا با سوءاستفاده از موقعیت شغلی خود مرتکب این جرائم شده باشد.</p> <p>تبصره - جز در خصوص رفتارهای موضوع ماده (۱) این قانون که موجب انفصال دائم از خدمات دولتی و عمومی یا محرومیت دائم از اشتغال به فعالیت شغلی حرفه‌ای مربوطه است، در سایر موارد، مرتکب، حسب مورد به انفصال موقت از دو تا پنج سال از خدمات دولتی و عمومی یا محرومیت از دو تا پنج سال از اشتغال به فعالیت شغلی حرفه‌ای مربوطه می‌شود.</p> <p>ث) جرم با استفاده از سلاح واقع شده باشد یا نسبت به بزه‌دیده از موادمخدر یا روان‌گردان استفاده شده باشد.</p> <p>تبصره «۱» - در صورتی که رفتار مرتکب موضوع ماده (۱) این قانون به قصد شرکت یا همکاری در فعالیت‌های علیه امنیت داخلی و خارجی یا تروریستی از طریق معرفی افراد به گروه‌ها و سازمان‌های تروریستی واقع شود، مجازات مرتکب یک تا دو درجه تشدید می‌شود؛ تبصره «۲» - هرگاه رفتار مرتکب مشمول عنوان سردهستگی گروه مجرمانه سازمان‌یافته قرار گیرد، مجازات مرتکب دو درجه تشدید می‌شود.</p>	<p>۴</p>

شماره ماده	متن طرح	اظهار نظر کارشناسی	پیشنهاد
۵	در صورتی که بزه دیده موضوع ماده (۱) این قانون طفل یا نوجوان باشد، مرتکب علاوه بر مجازات‌های مقرر در قانون حمایت از اطفال و نوجوانان مصوب ۲/۱۳۹۹، به جزای نقدی درجه سه نیز محکوم می‌شود.	موافق متن پیشنهادی	
۶	هر فرد که با رضایت خود و با داشتن حداقل یکی از مقاصد مندرج در بند «الف» ماده (۱) این قانون، موجبات وقوع جرم قاچاق انسان را نسبت به خود فراهم کند، به مجازات معاون در جرم ارتكابی محکوم می‌شود.	موافق متن پیشنهادی	
۷	هر شخصی که به منظور قاچاق انسان یا مهاجرین یا اعضای بدن آنها مبادرت به شناسایی یا جذب یا معرفی افرادی در این خصوص در فضای حقیقی یا مجازی نماید به حبس درجه ۶ یا جزای نقدی معادل دو برابر اموال و وجوه حاصل از جرم محکوم می‌شود.	موافق متن پیشنهادی	
۸	خارج یا وارد کردن یا عبور دادن (ترانزیت) غیرمجاز فرد یا افراد از مرزهای کشور بدون مقاصد مذکور در بند «الف» ماده (۱) این قانون و به منظور کسب منافع مالی مستقیم یا غیرمستقیم، قاچاق مهاجر محسوب می‌شود و مرتکب علاوه بر ضبط عواید حاصل از جرم و اموال مورد استفاده در ارتكاب جرم به مجازات حبس درجه پنج محکوم می‌شود و به ازای قاچاق هر نفر مهاجر به جزای نقدی معادل حداکثر مبلغ جزای نقدی درجه چهار محکوم می‌گردد. تبصره- هرگاه شخصی، دیگری را به طور غیرمجاز از مرز عبور دهد و مشمول موارد فوق نباشد به یکی از مجازات‌های درجه ۶ محکوم می‌شود.	موافق متن پیشنهادی	
۹	اتباع بیگانه قربانی قاچاق انسان که پرونده مرتبط با قاچاق آنان در مراجع قضایی، در حال رسیدگی است یا منجر به صدور حکم شده است، با تشخیص مقام قضایی، به کشور متبوع خود بازگردانده می‌شوند. وزارت امور خارجه به درخواست مرجع ذیصلاح، برای بازگرداندن اتباع مذکور یا سایر اقدامات از جمله اخذ هزینه‌های انتقال و درمان با کشور متبوع آنان و سازمان‌های بین‌المللی و نهادهای مربوط به حمایت از قربانیان قاچاق انسان هماهنگی‌های لازم را به عمل می‌آورد.	با توجه به اینکه اصطلاح رایج در کشور «اتباع خارجی» است، پیشنهاد می‌شود که این اصطلاح جایگزین «اتباع بیگانه» شود.	پیشنهاد می‌شود عبارت اتباع بیگانه به «اتباع خارجی...» اصلاح شود.

شماره ماده	متن طرح	اظهار نظر کارشناسی	پیشنهاد
۱۰	<p>هر شخص با علم و اطلاع، تبعه بیگانه‌ای که به‌طور غیرمجاز وارد کشور شده یا به‌طور غیرمجاز در کشور اقامت گزیده است را حمل یا جابه‌جا یا نگهداری یا پنهان کند یا اسکان دهد، علاوه بر ضبط عواید حاصل از جرم، به جزای نقدی درجه پنج محکوم و به‌ازای هر نفر تبعه بیگانه، به جزای نقدی مرتکب، معادل حداکثر مبلغ جزای نقدی درجه پنج نیز اضافه می‌شود.</p> <p>تبصره «۱»- در صورت وجود یکی از شرایط زیر، مرتکب باید عدم علم و اطلاع خود را ثابت کند، در غیر این صورت علاوه بر مجازات مذکور در این ماده، اموال مورد استفاده در حمل یا جابه‌جایی تبعه بیگانه نیز ضبط می‌شود:</p> <p>۱. در وسیله نقلیه تغییراتی به‌منظور تسهیل وقوع جرم ایجاد شده باشد.</p> <p>۲. تبعه بیگانه در وسیله نقلیه به‌صورت مخفیانه حمل شده باشد.</p> <p>۳. شروع حمل از مبادی غیررسمی مناطق مرزی انجام شده باشد.</p> <p>۴. راننده از توقف در ایستگاه‌های ایست و بازرسی نیروی انتظامی خودداری کرده باشد.</p> <p>۵. نگهداری و اسکان تبعه بیگانه در اماکن اقامتی به نیروی انتظامی محل اعلام نشده باشد.</p> <p>۶. مرتکب حداقل دارای یک فقره سابقه محکومیت کیفری نگهداری یا اسکان یا پنهان کردن اتباع بیگانه غیرمجاز باشد.</p> <p>تبصره «۲»- مشاوران املاک موظفند در تنظیم قراردادی که یکی از طرفین آن اتباع بیگانه باشد، اسناد اقامتی تبعه بیگانه را احراز نمایند و در صورت عدم احراز یا عدم ثبت قرارداد منعقد فیما بین در سامانه معاملات املاک و مستغلات کشور، مرتکب به مجازات معاونت در این جرم محکوم می‌شود.</p> <p>تبصره «۳»- هر شخص با علم و اطلاع، اتباع بیگانه‌ای که به‌طور غیرمجاز وارد کشور شده یا به‌طور غیرمجاز در کشور اقامت گزیده‌اند را به‌کارگیری نماید، علاوه بر مجازات‌های مقرر در مواد (۱۸۱) قانون کار مصوب ۲۹/۸/۱۳۶۹ با اصلاحات و الحاقات بعدی و بند «ج» ماده (۱۱) قانون تنظیم مقررات مالی دولت مصوب ۲۷/۱۱/۱۳۸۰، به‌ازای هر نفر تبعه بیگانه، به حداکثر جزای نقدی درجه ۶ محکوم می‌شود.</p> <p>تبصره ۴- هر شخص با علم و اطلاع، اتباع بیگانه دارای مدارک اقامتی مجاز را در مشاغل که وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی مجاز ندانسته است، به‌کارگیری نماید علاوه بر مجازات‌های مقرر در مواد (۱۸۱) قانون کار مصوب ۲۹/۸/۱۳۶۹ با اصلاحات و الحاقات بعدی و بند «ج» ماده (۱۱) قانون تنظیم مقررات مالی دولت مصوب ۲۷/۱۱/۱۳۸۰، به‌ازای هر نفر تبعه بیگانه، به حداکثر جزای نقدی درجه هفت محکوم می‌شوند.</p> <p>تبصره ۵- وزارتخانه‌های تعاون، کار و رفاه اجتماعی و صنعت، معدن و تجارت و اتحادیه‌های مربوط موظفند بر اجرای تبصره‌های «۳» و «۴» این ماده نظارت کنند و مستنکف یا مستنکفین از اجرای این تبصره به مجازات مقرر در ماده (۵۷۶) کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی (تعزیرات و مجازات‌های بازدارنده) مصوب ۲/۳/۱۳۷۵ محکوم می‌شوند.</p>	<p>۱- با توجه به اینکه اصطلاح رایج در کشور برای اتباع سایر کشورها «اتباع/تبعه خارجی» است، پیشنهاد می‌شود که این اصطلاح جایگزین «اتباع/تبعه بیگانه» شود.</p> <p>۲- کیفر جزای نقدی تعیین شده برای رفتار موضوع ماده (۱۰)، دچار ابهام و ایراد است. بر اساس متن طرح، برای مرتکب یک مجازات جزای نقدی پایه در نظر گرفته می‌شود. به‌علاوه، به‌ازای تعداد اتباع خارجی غیرمجاز موضوع این رفتار حداکثر جزای نقدی درجه پنج نیز در نظر گرفته می‌شود. پیشنهاد می‌شود به‌منظور رعایت تناسب جرم و مجازات و امکان وصول جزای نقدی مشخصاً یک مجازات جزای نقدی نسبتاً قابل توجه تعیین شود و جزای نقدی شناور از ماده حذف شود. لذا پیشنهاد می‌شود ضمن پیش‌بینی ضبط و مصادره عواید حاصل از جرم، مجازات جزای نقدی درجه پنج به درجه چهار تغییر کند و در ادامه جزای نقدی شناور حذف شود.</p>	<p>صدر ماده به ترتیب زیر اصلاح شود:</p> <p>هر شخص با علم و اطلاع، تبعه خارجی که به‌طور غیرمجاز وارد کشور شده یا به‌طور غیرمجاز در کشور اقامت گزیده است را حمل یا جابه‌جا یا نگهداری یا پنهان کند یا اسکان دهد، علاوه بر ضبط عواید حاصل از جرم، به جزای نقدی درجه چهار محکوم می‌شود.</p>

شماره ماده	متن طرح	اظهار نظر کارشناسی	پیشنهاد
۱۱	<p>هر تبعه بیگانه که به‌طور غیرمجاز وارد کشور شده یا در کشور اقامت غیرمجاز داشته باشد علاوه بر حکم به اخراج از کشور به یکی از مجازات‌های حبس یا جزای نقدی درجه ۶ محکوم می‌شود. دادگاه می‌تواند با توجه به اوضاع و احوال و سابقه متهم صرفاً حکم به اخراج وی صادر نماید.</p> <p>تبصره «۱»- چنانچه متهم سابقه ورود یا اقامت غیرمجاز به کشور نداشته باشد و به تشخیص دادستان تعقیب وی ضروری نباشد، دادستان می‌تواند رأساً دستور اخراج وی را صادر و پرونده را مختومه نماید.</p> <p>تبصره «۲»- به پرونده متهم موضوع این ماده خارج از نوبت رسیدگی می‌شود و متهم تا زمان صدور حکم دادگاه یا اجرای دستور اخراج حداکثر به مدت دو ماه در اردوگاه نگهداری می‌شود.</p> <p>تبصره «۳»- افرادی که به‌طور مجاز وارد کشور شده‌اند و اقامت غیرمجاز آنان ناشی از طولانی شدن فرآیندهای اداری تمدید اقامت باشد، از شمول این ماده مستثنا هستند.</p> <p>تبصره «۴»- هر تبعه بیگانه به تبع دام وارد خاک ایران شود، علاوه بر حکم بر اخراج از کشور، در مرتبه نخست به جزای نقدی درجه ۶ و در صورت تکرار، علاوه بر ضبط دام‌های عبور داده شده به حداکثر جزای نقدی درجه ۶ محکوم می‌شود. در مواردی که در این زمینه بین ایران و کشورهای همسایه موافقتنامه دو یا چندجانبه منعقد شده باشد، مطابق آن عمل می‌شود.</p>	<p>با توجه به اینکه اصطلاح رایج در کشور برای اتباع سایر کشورها «اتباع/تبعه خارجی» است، پیشنهاد می‌شود که این اصطلاح جایگزین «اتباع/تبعه بیگانه» شود.</p>	<p>در کل این ماده به جای بیگانه از «خارجی» استفاده شود.</p>
۱۲	<p>در صورتی که در حین قاچاق تبعه بیگانه یا حمل‌ونقل غیرمجاز وی، بر اثر حوادث رانندگی، به تبعه بیگانه‌ای که به‌صورت غیرمجاز وارد کشور شده است، خسارات جانی یا بدنی وارد شود و مطابق این قانون جرم قاچاق یا حمل‌ونقل غیرمجاز محرز گردد، صندوق تأمین خسارت‌های بدنی و بیت المال مسئولیتی در پرداخت دیه و خسارت به وی ندارند.</p>	<p>با توجه به اینکه اصطلاح رایج در کشور برای اتباع سایر کشورها «اتباع/تبعه خارجی» است، پیشنهاد می‌شود که این اصطلاح جایگزین «اتباع/تبعه بیگانه» شود.</p>	<p>در کل این ماده به جای بیگانه از «خارجی» استفاده شود.</p>
۱۳	<p>هر ایرانی که از مبادی مجاز بدون گذرنامه یا اسناد در حکم گذرنامه از کشور خارج یا به کشور وارد شود، به حبس یا جزای نقدی درجه هفت محکوم می‌شود.</p> <p>تبصره «۱»- چنانچه ورود یا خروج از مبادی غیرمجاز باشد، مرتکب به حبس یا جزای نقدی درجه ۶ محکوم می‌شود. دستگیری مرتکب قبل از خروج از مرز مستوجب محکومیت به حداقل جزای نقدی درجه ۶ می‌شود.</p> <p>تبصره «۲»- هر تبعه ایرانی به‌تبع دام با سونیت مرتکب عبور غیرمجاز از مرز شده باشد، به جزای نقدی درجه ۶ محکوم می‌شود. در هر صورت، مرتکب و صاحب دام‌هایی که عبور از مرز با علم و اطلاع یا دستور او بوده، به محرومیت از تردد در نوار مرزی کشور به مدت پنج سال محکوم می‌شوند.</p>	<p>موافق متن پیشنهادی</p>	

شماره ماده	متن طرح	اظهارنظر کارشناسی	پیشنهاد
۱۴	<p>هر شخص مرتکب یکی از رفتارهای زیر شود، به حبس یا جزای نقدی درجه ۶ محکوم می‌شود: الف) برای تحصیل گذرنامه یا اسناد در حکم گذرنامه و یا اسناد اقامتی به نام خود یا دیگری، اظهار خلاف واقع کند یا شهادت کذب بدهد یا اسناد و مدارک و اطلاعات خلاف واقع یا متعلق به شخصی غیر از متقاضی را به مراجع و مقامات ذیصلاح ارائه دهد یا به کتمان موضوعاتی بپردازد که در تشخیص تابعیت و هویت فرد مؤثر است. تبصره - چنانچه رفتارهای فوق منجر به صدور این اسناد شود، علاوه بر حکم بر ابطال اسنادی که صادر شده است، مرتکب به مجازات مذکور در این ماده و در صورتی که متقاضی اصالتاً متقاضی اسناد مزبور باشد، به محرومیت از حق داشتن این اسناد به مدت یک تا سه سال محکوم می‌شود.</p> <p>ب) استفاده از گذرنامه یا اسناد در حکم گذرنامه یا اسناد اقامتی که به روش‌های موضوع بند «الف» این ماده تحصیل شده است. پ) استفاده از اسناد یا اوراق هویت متعلق به غیر برای معرفی هویت یا تابعیت خود یا دیگری ت) تحویل دادن اسناد یا اوراق هویت متعلق به خود یا غیر به شخص دیگری جهت اثبات تابعیت یا هویت همان شخص</p>	موافق متن پیشنهادی	
۱۵	<p>هر شخص مرتکب جعل گذرنامه یا اسناد در حکم گذرنامه یا مجوز اقامت یا پروانه کار شود و یا با علم به معقول بودن از آنها استفاده کند، به حبس و جزای نقدی و محرومیت از حقوق اجتماعی درجه پنج محکوم می‌شود.</p>	موافق متن پیشنهادی	
۱۶	<p>تبعه بیگانه‌ای که برای فرار از اجرای تصمیم یا حکم اخراج که توسط مراجع ذیصلاح قانونی درباره او اتخاذ شده است، مخفی شود، به جزای نقدی درجه ۶ و اخراج محکوم می‌شود و چنانچه پس از اخراج از ایران بدون مجوز قانونی به خاک ایران وارد شود، به حبس درجه ۶ یا جزای نقدی درجه پنج محکوم می‌شود و پس از اجرای مجازات از کشور اخراج می‌شود.</p>	<p>با توجه به اینکه اصطلاح رایج در کشور برای اتباع سایر کشورها «اتباع/تبعه خارجی» است، پیشنهاد می‌شود که این اصطلاح جایگزین «اتباع/تبعه بیگانه» شود.</p>	<p>در کل این ماده به جای بیگانه از «خارجی» استفاده شود.</p>
۱۷	<p>مبادی مرزی مجاز برای ورود و خروج اتباع بیگانه و محدوده تردد آنها در داخل کشور، ظرف سه ماه از تاریخ لازم‌الاجرا شدن این قانون، توسط هیئت وزیران تعیین و به دستگاه‌های ذیربط اعلام می‌شود. تخلف از محدوده تعیین شده، مشمول تردد غیرمجاز موضوع این قانون می‌باشد.</p>	<p>با توجه به اینکه اصطلاح رایج در کشور برای اتباع سایر کشورها «اتباع/تبعه خارجی» است، پیشنهاد می‌شود که این اصطلاح جایگزین «اتباع/تبعه بیگانه» شود.</p>	<p>در کل این ماده به جای بیگانه از «خارجی» استفاده شود.</p>
۱۸	<p>چنانچه تبعه بیگانه که به‌طور غیرمجاز وارد کشور شده‌است، به محض ورود به کشور، درخواست پناهندگی کند، ابتدا به درخواست او رسیدگی می‌شود. در صورتی که با تقاضای پناهندگی او موافقت شود از مجازات‌های مقرر در این قانون معاف بوده و در غیر این صورت، براساس این قانون با وی رفتار می‌شود، مگر اینکه ثابت کند صرفاً برای پناهندگی وارد کشور شده است. تبصره «۱» - مراجع قانونی ذیربط مکلفند حداکثر ظرف دو ماه در خصوص درخواست پناهندگی متقاضیان موضوع این ماده تصمیم‌گیری کنند.</p> <p>تبصره «۲» - متهم موضوع این ماده تا تعیین تکلیف درخواست پناهندگی وی توسط مراجع قانونی، در اردوگاه‌های موضوع ماده (۱۱) این قانون، نگهداری می‌شود.</p>	موافق متن پیشنهادی	

شماره ماده	متن طرح	اظهار نظر کارشناسی	پیشنهاد
۱۹	زنان، نوجوانان و اطفالی که حسب مورد به تبع شوهر یا سرپرست قانونی ورود و خروج غیرمجاز داشته‌اند از شمول مقررات کیفری این قانون مستثنا می‌باشند و در هر صورت به کشور متبوع خود بازگردانده می‌شوند.	موافق متن پیشنهادی	
۲۰	در پرونده‌های موضوع این قانون وزارت اطلاعات و سازمان اطلاعات سپاه پاسداران انقلاب اسلامی نیز ضابط می‌باشند.	موافق متن پیشنهادی	
۲۱	در بند «الف» ماده (۶) قانون به‌کارگیری سلاح توسط مأمورین نیروهای مسلح در موارد ضروری مصوب ۱۳۷۳/۱۰/۱۸ با اصلاحات و الحاقات بعدی عبارت «یا قاچاق انسان» بعد از عبارت «گالای قاچاق» اضافه می‌شود.	موافق متن پیشنهادی	
۲۲	آیین‌نامه اجرایی این قانون ظرف مدت سه ماه از تاریخ لازم‌الاجرا شدن این قانون، توسط وزارت کشور با همکاری وزارتخانه‌های دادگستری، اطلاعات، امور خارجه، امور اقتصادی و دارایی، بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و تعاون، کار و رفاه اجتماعی و ستاد کل نیروهای مسلح تهیه می‌شود و به تصویب هیئت وزیران می‌رسد.	موافق متن پیشنهادی	
۲۳	قانون مبارزه با قاچاق انسان مصوب ۱۳۸۳/۴/۲۸، قانون مجازات عبوردهندگان اشخاص غیرمجاز از مرزهای کشور و اصلاح بعضی از مواد قانون گذرنامه و قانون ورود و اقامت اتباع خارجه در ایران مصوب ۱۳۶۷/۷/۱۴، مواد (۳۴)، (۳۵)، (۳۷)، (۳۸) و (۴۱) قانون گذرنامه مصوب ۱۳۵۱/۱۲/۱۰، بند «د» ماده (۱۳) موضوع ماده (۱) قانون اصلاح ماده (۱۳) قانون راجع به ورود و اقامت اتباع خارجه در ایران مصوب ۱۳۳۶/۱/۲۹، لایحه قانونی تشدید مجازات بزه عبور از مرز مصوب ۱۳۳۱/۸/۲۸ و قانون «الحاق دو تبصره به ماده (۱۵) قانون راجع به ورود و اقامت اتباع خارجه در ایران مصوب ۱۹ اردیبهشت‌ماه ۱۳۱۰» مصوب ۱۳۵۷/۳/۳، ماده (۱۵) قانون راجع به ورود و اقامت اتباع خارجه در ایران مصوب ۱۳۱۰/۲/۱۹ و اصلاحات و الحاقات بعدی آن نسخ می‌شود.	موافق متن پیشنهادی	

۶. جمع بندی

عبور از مرزها می تواند با اهداف مختلفی ارتکاب یابد که اغلب ذیل عنوان قاچاق قرار می گیرند. البته در کنار آن عناوینی نظیر عبور یا اقامت غیرمجاز و رفتارهایی که این فرایند را تسهیل می کنند، جرائم فرعی این حوزه هستند. قوانین و مقررات ایران در این حوزه از سه مشکل اصلی خلأ قوانین، کهنگی و پراکندگی مقررات رنج می برد. طرح «مبارزه با قاچاق انسان، مهاجرین و اعضای بدن و مجازات عبور غیرمجاز از مرزهای کشور» با تجمیع مقررات این حوزه و رفع خلأهای موجود و به روزرسانی کیفرها، تا حد قابل قبولی این مشکلات را برطرف کرده است. هرچند نیازمند برخی اصلاحات ویرایشی و ماهوی است.

منابع و مأخذ

- [۱] قانون مبارزه با قاچاق انسان (مصوب ۱۳۸۳)
- [۲] قانون مجازات عمومی (مصوب ۱۳۰۴)
- [۳] لایحه قانونی تشدید مجازات بزه عبور از مرز (مصوب ۱۳۳۱)
- [۴] قانون مجازات عبوردهندگان اشخاص غیرمجاز از مرزهای کشور و اصلاح بعضی از مواد گذرنامه و قانون ورود و اقامت اتباع خارجه در ایران (مصوب ۱۳۶۷)
- [۵] قانون گذرنامه (مصوب ۱۳۵۱)

گزیده سیاستی

«طرح مبارزه با قاچاق انسان و اعضای بدن و مجازات عبور دهندگان غیر مجاز افراد از مرزهای کشور» در صدر دفع خلاهای قوانین کیفری و تقویت نظام قضایی در مواجهه با پدیده های مزبور می باشد. تسریع در تصویب این طرح با اعمال برخی اصلاحات مورد پیشنهاد است.

مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی

تهران، خیابان پاسداران، روبروی پارک نیاوران (ضلع جنوبی، پلاک ۸۰۲)

تلفن: ۷۵۱۸۳۰۰۰ صندوق پستی: ۱۵۸۷۵-۵۸۵۵ پست الکترونیک: mrc@majles.ir

وبسایت: rc.majles.ir